

UTOPIA

THOMAS MORE

Çeviren: Şeyma Tahan

Thomas More'un Utopia'sı

Günay Güner

Utopia için “yokülke” sözcük karşılığı türetilse de aslında dillendirilen “düşülke”dir. İdeallere duyulan özlemle, düşlenen ülkedir. Söz konusu düşerse felsefenin, siyasanın, toplumbilimin birikimiyle ortaya çıkar ve yazarlar, ortaya çıkaranlar çağlarının çok ilerisinde üstün insanlardır. Düşledikleri ilke ve ülkeleri tarihe silinmez biçimde kaydederlerken öldürülmeyi, yok edilmeyi göze alırlar. Peki, bu denli tehlikeyi üzerlerine çeken nedir? Kıymak isteyenler, kıyanlar hangi güçlerdir? Bu yaşamsal soruları yanıtları ileri ile geri, aydınlık ile karanlık arasındaki çıkar savaşında yatar. Aydınlık ve ilerlemeci kesim için çıkar, insanlığın çıkarıdır, yararlıdır; erdemdir, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, barıştır.

İnsanlığın eşitlik, özgürlük idealine “Utopia” adlı eşsiz yapıtıyla en önemli katkılardan birini, canı pahasına sağlayan Thomas More (1478-1535) dürüst yargıçlığıyla, adil oluşuyla tanındı. Ardından ise bu kişilik niteliğiyle kalmadı, Aydınlanmanın (Rönesans) öncülerin-

den oldu. Rotterdamlı Erasmus ve başka aydınlanma sözcüleriyle dost olan Thomas More geniş bilgiye, birikime sahipti.

Ortaçağ insanları günahkâr sayarken, savaşı ulularken, bedeni hor görürken, aşağılarken, mutluluğun yeri olarak öte dünyayı, ölüm sonrasını adres gösterirken, dinsel bağnazlıkla dolu bir çileyi, eziyeti sözde yaşam diye dayatırken, en ufak eleştiriyi ölümle cezalandırırken; Thomas More'un Utopia'sında birey çok değerlidir, insan yüceltilir, savaş yerilir, bedeni ve haz duyusunu önemser, bu dünyada mutluluğun olanaklarını arar, koşullarını yaratmaya çabalar, başka dinlere ve düşüncelere de hoşgörü gösterir, eleştirelliği baş tacı eder. Dolayısıyla Thomas More Aydınlanmanın (Rönesans) öncülerindedir. More çağının çok ötesinde bir sezgiye, öngörü yeteneğine, insan ve hak bilincine, özgürlük anlayışına sahiptir. Bu yüzdendir ki yaşamı insanlık için kurduğu düşünce uğruna, özgürlük, eşitlik, barış düşü uğruna idam edilmekle sonlanır.

Ne ilginçtir ki Utopia'da anlatılan ve Thomas More'un yaşamına mal olan, ortaçağ ile aydınlanma düşüncesi arasındaki çatışmalar Türkiye ve benzer ülkelerde de günümüzde hâlâ günceldir. Bu yakıcı ve acı gerçek, Türk ulusunun ve ezilen insanlığın yüzüne her an kırbaç gibi iniyor. Gericilik, dinci faşizm yine bağnazlıkla günah korkusunu, vicdanı hiçe sayan erdemsizliği yayıyor. Savaşı, şiddeti yüceltiyor. Yine bedeni aşağılıyor, insanı hiçleştiriyor. Bu dünyayı değil, diğerini mutluluk yeri sayıyor. Tekçiliği, eleştiri yoksunluğunu kurallaştı-

rıyor. Özgür düşüneni yok ediyor. Günümüz aydınlanmacısı ise büyük özveriyle gericiliğe karşı insanlık için savaşıyor; bilimle, felsefeyle, usla, sanatla savaşıyor.

Thomas More insanlığın ilerleme tarihinde, tam da dönüşüm ve değişim döneminin görkemli öncüsüdür. Yapıtı “Utopia” ise başat ve varsıl kaynak niteliğini koruyor, gelecekte de koruyacak.

Çok sevgili Pierre Gilles, altı hafta önce elinize geçmesini umduğunuz Utopia Cumhuriyeti'ni anlatan bu küçük kitabı yaklaşık bir sene beklettikten sonra göndermekten dolayı biraz utanç duyuyorum. Bildiğiniz üzere kitabı kaleme alırken hiçbir yaratıcılık ve tanzim çabası içine girmedim, yalnızca sizin eşliğinizde Raphaël tarafından anlatılanları tekrarlamış oldum. Üslup konusunda fazla özen göstermeme gerek olmadı, çünkü, bildiğiniz gibi Latinceyi Yunancadan daha az bilen birinin doğaçlaması olacağından bu konuşma üzerinde çalışılmazdı. Benim kaleme alışım yalınlığa ne kadar yaklaşırsa, kitap o kadar doğru olacaktı, böyle olmalı da, bu konudaki tek kaygım budur.

Kabul ediyorum ki sevgili Pierre, tüm şartlar işimi öyle kolaylaştırdı ki bana yapacak neredeyse hiçbir şey kalmadı. Şüphesiz yaratıcılık ya da biçimlendirme konusunda bir şey yapmam gerekseydi, bunun için zamana ve üzerinde çalışmaya ihtiyacım olacaktı, zeki ve bilgili bir kişi için bile bunlar lazım olacaktır. Benden sadece

doğru değil aynı zamanda hoş bir hikâye istenseydi, çok zaman ve çaba sarf etsem bile bunu başaramazdım.

Ancak endişelerimden kurtulduktan sonra bana sadece duyduklarımı yazıya geçirmek kaldı, bu da hiçbir şey. Bununla beraber, söz konusu zahmetsiz işi tamamlamak için uğraşlarım, neredeyse hiç boş zaman bırakmadı bana. Savunma yapmam, tarafları dinlemem, hakemlik yapmam, bazı şeyleri mesleğim, bazılarını da işim gibi görmem gerekiyordu. Neredeyse tüm günü, başka kişilerin işleriyle uğraşarak dışarıda geçiriyorum. Kalan zamanımda kendi işlerimi yapıyorum. Bana kalan, yani yazılara ayırdığım zaman, yok gibi.

Aslında eve döndüğümde karımla sohbet etmek, çocuklarla laflamak, hizmetçileri dinlemek isterdim. Bunlar yapılması gereken işlerdir benim gözümde, özellikle de insan kendi evinde yabancı olmak istemiyorsa. Ayrıca tabiatın bize sunduğu ya da tesadüfen önümüze çıkan veya seçtiğimiz hayat arkadaşlarıyla, aşırı samimi olup kölelerden efendi yaratacak biçimde şımartmadan, mümkün olduğunca iyi ilişkiler de kurmalıyız. Tüm bunlar, günü, ayı, yılı yer. Yazmaya zaman nasıl bulunur? Birçok kişinin hayatının yarısını geçirdiği uykudan, yemeklerden bahsetmiyorum bile. Kendime ayırmayı başardığım az zamanı uykudan ve yemeklerden çalışıyorum. Yavaş yavaş ilerledim. Her şeye rağmen Utopia'yı tamamladım ve okumanız, unuttuğum yerler varsa bana hatırlatmanız için onu size gönderiyorum sevgili Pierre. Kendimden en fazla şüphe duyduğum konu bu değil (bugüne kadar hafızama güvendiğim

kadar düşüncelerime ve bilgilerime de güvenmek isterdim) bununla birlikte hiçbir şeyi unutamayan biri olduğuma da inanmıyorum.

Bildiğiniz gibi bize eşlik eden genç yoldaşım John Clement beni şaşkına çeviriyor. Onu bir şeyler kapabileceği hiçbir sohbetin dışında tutmuyorum, bu genç fidanın bir gün Latin ve Yunan edebiyatıyla beslenerek harika ürünler vereceğini umuyorum.

Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa Hythloday bize, Anydre ırmağının üzerindeki Amaurote köprüsünün beş yüz adım uzunluğunda olduğundan bahsetmişti. Bizim John, bunun iki yüz adım eksik olması gerektiğini çünkü o bölgede ırmağın genişliğinin üç yüz adımı geçmediğini savunuyor. Sizden ricam biraz hafızanızı yoklamanız. Eğer onunla aynı fikirdeyseniz sizin fikrinizi kabul edip yanıldığımı belirteceğim. Ancak bir bilginiz yoksa, hatırladığım şeye bağlı kalacağım. Çünkü en büyük endişem bu kitapta bir yalanın bulunması. Bir şüphe varsa, yanılmış olmayı, yalan söylemeye; dürüst olmayı tam bilgi vermemeye tercih ederim.

Raphaël'e sorarak ya da ona yazarak beni bu zor durumdan kurtarabilirsiniz. Ayrıca başka bir nedenden ötürü de bunu yapmak zorunda kalacaksınız. Benim mi sizin mi yoksa Raphaël'in hatası mı bilemiyorum ama Utopia'nın yeni dünyanın hangi bölümünde olduğunu sormayı ihmal ettik, o da bize bunu söylemeyi akıl edemedi. Bunu telafi etmek için her şeyimi verebilirim çünkü hakkında bunca şeyden bahsettiğim adanın hangi denizde olduğunu bilmemek benim için biraz utanç

verici. Diğer yandan, bizden dindar, teolog bir adam, Utopia'ya gitmek için yanıp tutuşuyor, bu arzuya sahip tek kişi de değil. Onu bu ülkeye iten, yeni bir şeye duyulan boş bir merak değil, orada güzelce yerleşmiş dinimiz konusunda gelişmeler kaydedilmesini, bu gelişmeler için insanları teşvik etmeyi amaçlıyor. Bunu kurallar dahilinde yapmak istediği için oraya, yalvarışlara ve engellemelere meydan bırakmadan, Papalık tarafından Utopialıların piskoposu sıfatıyla gönderilmeye karar verdi. İtibar ya da çıkar için değil din adına sahip olunan hırsın övgüye değer olduğu kanısında. Sevgili Pierre, kitabımda yanlış hiçbir şey olmasın, gerçekler eksik kalmamasın diye, sizden Hythloday'i, ya onunla konuşarak ya da ona mektup yazarak, nasıl kolayınıza geliyorsa, sıkıştırmanızı istirham ediyorum. Ona kitabı okutmak daha iyi olur mu acaba diye de kendime soruyorum. Bir hatayı düzeltmek söz konusu olduğunda kimse bunu ondan iyi yapamaz ve yazdığımı okumazsa bunu nasıl yapacak ki? Dahası, bu sizin de onun kitabı nasıl gördüğünü, beğenip beğenmediğini anlamanızı sağlayacak. Çünkü eğer yolculuklarını kendisi anlatmaya karar verirse, belki de benim çekilmemi tercih edecek. Utopia devletini tanıtırken, yeni unsurların tadını kaçırmayı da asla istemem.

Doğrusunu söylemek gerekirse, henüz bu kitabı bastırmaya tam karar vermedim. İnsanların çok farklı zevkleri var, bazen çok sinirli ya da zor olabiliyorlar, yargıları o kadar yanlış olabiliyor ki sadece işe yarasın ya da beğenilsin diye sonunda hoş karşılanmayabile-

cek ya da keyifle okunmayabilecek bir yazıyı basmayı amaçlayıp sıkıntı çekmektense, gülüp geçmek daha akıllıca olabiliyor. İnsanların çoğu, edebiyattan bihaber, pek çoğu edebiyatı hor görüyor. Bir barbar, gerçekten barbarca olmayan her şeyi reddediyor. Yarı alimler, unutulmuş terimlerin çokça bulunmadığı her şeyi bayağı buluyorlar. Sadece eski şeylerden hoşlananlar var. Yalnızca kendi eserlerini seven çokça kişi de söz konusu. Biri, hiç şakadan anlamayacak kadar ciddi, bir diğeri şakayı anlamayacak kadar akıl yoksunu. Kuduz köpeğin ısırıldığı adamın su görünce kudurması gibi alaydan korkup, kendini ironiye kapatmış insanlar var. Bazısı o kadar kaprisli ki otururken onayladığını, ayağa kalkınca reddediyor. Bazıları, meyhanede, iki kadeh arasında yazarların yeteneğine karar veriyor, keyiflerine göre onu yargılıyor, yazarların eserlerini, saçlarını tek tek yoluyormuş gibi karmakarışık ediyor ama kendileri mutlu mesut yaşıyor. Bunlar, rakiplerinin, saçından tek tel koparamayacağı, tıraş edilmiş, iyi havariler.

Yazardan hoşlanmadan, onun eserini okumaktan büyük keyif alan, yiyeceklerle donatılmış bir masada cömertçe ağırlandıktan sonra ev sahibine teşekkür etmeden oradan ayrılan edepsiz davetlilere benzeyen sevimsizler de var. Şimdi kalk, güç beğenen, farklı zevkleri, çokça anıları, bilgisi olan saraydakilere cebindeki parayla ziyafet ver!

İsteğim konusunda Hythloday'le anlaşınız sevgili Pierre, bundan sonra konuyu baştan sona ele alabileceğim. Onay verirse, çünkü bunu ancak yazımı bitirdikten

sonra görebilirim, arkadaşlarımızın ve özellikle sizin görüşleriniz konusunda üzerime düşeni yapacağım.

Kendinize, sevgili karınıza dikkat edin ve dostluğumuz baki kalsın. Benim dostluğum giderek güçlenmektedir.

BİRİNCİ KİTAP

Bilge Raphaël Hythloday'ın, Londra sakini ve şerif yardımcısı Thomas More'un anlatımıyla, en iyi yönetim biçimi üzerine yaptığı konuşma.

Seçkin bir hükümdarın tüm yeteneklerine sahip İngiltere Kralı VIII. Henry, birkaç yıl önce Saygıdeğer Kastilya Prensi Charles ile bazı önemli konularda anlaşmazlığa düşmüştü. Bu konuyu ele almak ve çözmek için sözcü olarak Flandra'ya gönderildim. Yanımda, kralın kısa süre önce, herkesin takdirini kazanarak devlet arşivlerini emanet ettiği, yol ve iş arkadaşım eşsiz insan Cuthbert Tunstall vardı. Ona övgüler yağdırmaya kalkmayacağım. Bu, dostluğumun samimiyetsiz algılanmasından korkmamdan değil, karakteri ve bilgeliğinin tüm övgülerimin üzerinde olmasından kaynaklanıyor. O, o kadar tanınmış ve şanlı biridir ki, onu övmek, güneşi göstermek için fener yakmak gibi olur.

Prensin gönderdiği, tümü seçkin kişilerle görüşmelerin yapılacağı Bruges kentinde bir araya geldik.

Başlarında, gösterişli Bruges valisi vardı, Cassel hakimi Georges de Temsecke, heyetin dili ve kalbi gibiydi. Belagati, hem doğuştan geliyordu, hem de kendini iyi yetiştirmişti. Mükemmel bir hukukçuydu ve yıllara dayanan deneyimi, onun konuları çözmekte ustalaşmasını sağlamıştı. Bir iki kez görüşme yaptık ancak bazı noktalarda tatmin edici bir anlaşmaya varamadık, bunun üzerine ayrıldılar ve bir uzmana danışmak, kralın fikrini almak üzere Brüksel'e gittiler. Ben de bu arada işlerimin olduğu Anvers'e doğru yola koyuldum.

Oradayken sık sık, birçok kişiyle görüşmeler yaptım, ama görüştüklerimden en hoşuma giden kişi Pierre Gilles'di. Anvers'de doğmuştu ve hemşehrileri arasında büyük bir itibara ve konuma sahipti, daha da fazlasına layık, çünkü bu genç adamın bilgeliği ve karakteri de fevkaladedir. İyilik ve derin bilgiyle dolu, yüreği herkese açık ama dostları söz konusu olduğunda, onlara o kadar candan, sevgiyle, bağlılıkla ve samimiyetle yaklaşıyor ki buna, çok az insanda rastlanabilir. Alçakgönüllü, gösterişsiz, tatlı dilli biridir ve şakaları dozunu aşmaz. Kısacası, hoş sohbeti sayesinde, vatanıma, evime, karıma ve çocuklarıma duyduğum özlem, pek üzmedi beni. Bununla beraber, onlara kavuşmak için sabırsızlanıyordum, dört ayı aşkın süredir gurbetteydim.

Bir gün, daima gözde olan ve hayranlık uyandıran bir mimari olan Notre-Dame Kilisesi'ne gitmiştim. Orada ayine katıldım. Otele dönmeye hazırlandığım sırada Pierre Gilles'i gördüm, yaşı geçkin, yanık tenli, uzun sakallı, yeleşini omzuna öylesine almış bir yaban-

cıyla konuşuyordu. Hali tavrı ve giysisi nedeniyle adam bana gemici gibi geldi. Pierre beni fark eder etmez bana doğru geldi, selam verdi ve cevabımı beklemeden beni bir kenara çekip konuştuğu adamı göstererek:

“Şu adamı görüyor musunuz?” dedi. “Onu tam da size getirmek üzereydim.”

“Sizinle gelecek herkesin başımızın üstünde yeri var” dedim.

“Tanısanız, ben getirmesem bile hoş karşılardınız. Dünyada, bilinmeyen insanlar ve yerler hakkında bu kadar çok şey bilen biri yoktur. Bu konulara çok meraklı olduğunuzu biliyorum.”

“O halde yanılmamışım çünkü ilk bakışta bu adamın gemi kaptanı olduğunu düşünmüştüm” dedim.

“Pek yanılmamışsınız” dedi. “Çünkü denize açılmış ama Palinurus gibi değil Ulysses gibi, hatta daha çok Platon gibi seyahat etmiş. Aslında bu Raphaël Hythloday, oldukça iyi Latince ve çok iyi Yunanca bilir, büyük gayretle kendi kendine öğrenmiştir bunları. Kendini felsefeye adamıştır ve Latince, Seneca ve Cicero’nun birkaç eseri olmasaydı bu alanda başka önemli hiçbir şey bulunamayacağını düşünmüştür. Erkek kardeşlerine ülkesi Portekiz’deki varını yoğunu bırakıp dünyayı görme arzusuyla Amerigo Vespucci’ye katılmış, bugün bu ünlü denizcinin neredeyse her yerde anlatılan dört yolculuğunun son üçünde onunlaymış. Bir an olsun yanından ayrılmamış ama ülkesine onunla dönmemiş. Amerigo, son seyahatinden sonra, yalvarıp yakarması üzerine onun yirmi dört adamıyla

bir kalede kalmasına izin vermiş. Orada kendi isteğiyle kalmış, adamın derdi nerede gömüleceği değil, dünyayı dolaşmış. Sık sık şunu tekrarlar: 'Mezarı olmayan ölünün, kefeni göklerdir' ve 'Tanrı'ya ulaşmak için, nereden yola çıkılırsa çıkılsın rota aynıdır.' Tanrı onu korumasaydı bu düşüncenin bedelini ağır ödeyebilirdi. Vespucci gittikten sonra beş yoldaşıyla birçok ülkeye seyahat etmiş. Mucize eseri, Seylan'a sonra da Kalküta'ya gitmiş, orada kolayca bulduğu Portekiz gemileri onu görmekten umudunu kestiği ülkesine götürmüş."

Pierre sözlerini bitirdiğinde, konuşmamızın faydası dokunacağını düşündüğü bir adamla beni tanıştırmayı istemesinden ötürü ona teşekkür ettim. Raphaël'e yöneldim, ilk karşılaşmaya uygun kelimelerle selamlaştık sonra evime gittik ve bahçede, çimlerin üzerindeki bir banka oturup sohbete koyulduk.

Raphaël bize Vespucci'nin gidişinden sonra kalede kalan yoldaşlarıyla yerlilerin dostluğunu kazandıklarını, onlara armağanlar verdiklerini, yalnızca barışçı değil aynı zamanda dostane ilişkiler geliştirdiklerini ve şimdi adını ve ülkesini unuttuğum bir kralın teveccühünü kazandıklarını anlattı. Onun cömertliği sayesinde Raphaël ve arkadaşları, bolca erzak ve para sahibi olmuşlar ve çok güvenilir bir rehber, yolculukları boyunca onlara eşlik etmiş, kayıklar ve arabalar bulmuşlar. Rehber, uygun buldukları başka krallarla da onları tanıştırmış. Günlerce yolculuk ettikten sonra, iyi yönetilen ve çok kalabalık kasabalar, kentler ve ülkeler görmüşler.

Ekvator çizgisinin bir ucundan diğerine, güneşin

doğduğu yerden battığı yere kadar, hiç sönmeyen ateşin yaktığı ıssız ovalardan geçmişler. Orada her şey kurak ve çorakmış, korkunç ve ıssız yerler, vahşi hayvanlar ve yılanlarla doluymuş ama insanlar da hayvanlar kadar zalim ve tehlikelilermiş. Ekvator'dan geçtikten sonra ise doğa biraz yumuşuyormuş. Gök, daha az zalimmiş, toprak daha yeşil, toprak üzerinde yaşayanlar daha az yabaniymiş. Sonunda insanlar, kentler, kasabalar, karadan ve denizden sürekli ilişkiler kuran komşular belirmiş. Hatta birbirinden çok uzak ülkelerin bile ilişkiler kurduklarını görmüşler. Böylece altı yoldaş, birçok ülkeye gidebilmişler çünkü nereye giderlerse gitsinler dünyayı görme arzularını memnuniyetle yerine getiren gemiler, zorluk çıkarmadan onları misafir etmiş.

İlk rastladıkları gemilerin karinaları düz, yelkenleri papirüsten, hasırdan ya da deridenmiş. Sonra karinaları sivri ve kenevir yelkenli gemiler görmüşler; daha sonra ise günümüzdekilere benzer olanları. Denizciler gökyüzü ve denizler konusunda deneyimliymiş. Ama Raphaël'in bize dediğine göre o güne kadar pusuladan bihaber olan bu denizcilere ucu iğneli mıknatısın kullanımı açıklamış ve büyük hayranlık uyandırmış. Pusulayı bilmediklerinden denizlere açılmaktan korkuyorlarmış ve sadece yazın engin denizlere çıkmaya cesaret edebiliyorlarmış. Sonra pusula sayesinde kış aylarında korku duymadan ve tehlikeleri düşünmeden buna cesaret edebilmişler. Ama bu büyük avantajların, tedbirsizlikleri nedeniyle kötü sonuçları da olabilirmiş.